

การพัฒนารูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
สำหรับศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน

นางสาวจินตนา ผลสนอง

สถาบันวิจัยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา ภาควิชาโสตทัศนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2540

ISBN 974-638-588-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

25 ธี.ย. 2546

I 13016650

**A DEVELOPMENT OF PHYSICAL ENVIRONMENT MODEL
FOR THE COMMUNITY LEARNING CENTER UNDER THE JURISDICTION
OF THE DEPARTMENT OF NON-FORMAL EDUCATION**

Miss Jintana Ponsanong

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Audio-Visual Communications
Department of Audio-Visual Education**

**Graduate School
Chulalongkorn University**

Academic Year 1997

ISBN 974-638-588-7

พิมพ์ด้วยกระดาษทศดัดยอวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมที่เพียงแผ่นเดียว

จินตนา ผลสนอง : การพัฒนารูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับศูนย์การเรียนรู้
ในชุมชน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน (A DEVELOPMENT OF PHYSICAL ENVIRONMENT
MODEL FOR THE COMMUNITY LEARNING CENTER UNDER THE JURISDICTION OF
THE DEPARTMENT OF NON-FORMAL EDUCATION) อ. ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง; 194 หน้า. ISBN 974-638-588-7.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน
(2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และ (3) เพื่อนำ
เสนอรูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กลุ่ม
ตัวอย่างได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ตัวอย่างของจังหวัด จำนวน 6 แห่ง และ ผู้เชี่ยวชาญด้านศูนย์
การเรียนรู้ จำนวน 22 คน สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ศึกษา มี 5 ด้าน ได้แก่ ลักษณะที่ตั้ง รูปทรงและขนาด การจัด
โต๊ะเก้าอี้ สื่อการเรียนการสอน และ การจัดบริเวณและสวน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายจำนวน 3 รอบ
เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสำรวจและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ มัธยฐาน และค่าพิสัย
ระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน การคมนาคม
สะดวก ปลอดภัยจากเสียงรบกวน รูปทรงทุกศูนย์การเรียนรู้เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดแตกต่างกัน สื่อการเรียนการสอน
ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ หุ่นจำลอง สื่อโสตทัศนศึกษา ส่วนใหญ่มีการจัดบริเวณและพื้นที่รอบนอก มีสวน
สมุนไพร รมไม้ยืนต้น ไม้เลื้อย เรือนเพาะชำ สวนไม้ดอก พืชสวนครัว สนามหญ้า สนามเด็กเล่น

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบสุดท้ายทำให้ได้ข้อความที่ใช้กำหนดสภาพแวดล้อม
ทางกายภาพของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน จำนวน 134 ข้อ จาก 207 ข้อ คือ (1) ลักษณะที่ตั้ง : ควรตั้งอยู่ที่ราบ
ใกล้ถนนใหญ่ ใกล้ชุมชน ห่างจากชุมชนประมาณ 200 เมตร ถึง 500 เมตร (2) รูปทรงและขนาด : ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า
ขนาดอย่างต่ำกว้าง 8 เมตร ยาว 10 เมตร (3) สื่อการเรียนการสอน : ประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือทั่วไป
หนังสือแนะแนวการศึกษา เครื่องรับวิทยุ เครื่องเล่นเทป เครื่องฉายวีดิทัศน์ ชุดรับสัญญาณดาวเทียม ป้ายนิเทศ ม้วน
เทปภาคสหศึกษิตต่างๆ เครื่องคอมพิวเตอร์ ชุดตรวจสอบสุขภาพ (น้ำหนัก-สวนสูง) แผนที่จังหวัด แผนที่หมู่บ้าน มี
มุมหนังสือพิมพ์และวารสาร มุมวัฒนธรรมพื้นบ้าน มุมข้อมูลท้องถิ่น (4) การจัดโต๊ะเก้าอี้ : เรียงในลักษณะรูปตัวยู และ
สี่เหลี่ยม (5) การจัดบริเวณและสวน : จัดสนามหญ้า ควรจัดด้านหน้าอาคาร สวนสมุนไพร ควรติดป้ายบอกชื่อและ
สรรพคุณ สวนไม้ประดับ ปลูกเป็นรั้ว พืชสวนครัวปลูกพืชตามฤดูกาล รมไม้ยืนต้น ปลูกด้านข้าง โดยปลูกประเภทไม้ผล
ไม่มีดอกโตเร็ว ไม้เลื้อยควรปลูกไม้เลื้อยประเภทไม้ดอก สนามเด็กเล่น จัดไว้ที่มุมสนามด้านใดด้านหนึ่ง มีชิงช้า กระดาน
ลื่น ราวต่างระดับ กระดานหก ม้าโยก ใช้วัสดุท้องถิ่น

ภาควิชา โสตทัศนศึกษา
สาขาวิชา โสตทัศนศึกษา
ปีการศึกษา 2540

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

3970283427 : MAJOR AUDIO-VISUAL COMMUNICATIONS

KEY WORD : MODEL / PHYSICAL ENVIRONMENT / COMMUNITY LEARNING CENTER / NON - FORMAL EDUCATION

JINTANA PONSANONG : A DEVELOPMENT OF PHYSICAL ENVIRONMENT MODEL FOR

THE COMMUNITY LEARNING CENTER UNDER THE JURISDICTION OF THE DEPARTMENT OF

NON-FORMAL EDUCATION. THESIS ADVISOR : ASSIST. PROF. ONJAREE NATAKUATOONG, Ph.D.

194 pp. ISBN 974-638-588-7.

The purposes of this study were (1) to survey a physical environment of community learning center under the jurisdiction of the Department of Non- Formal Education (2) to study the opinions of experts specialized in community learning center concerning physical environment of community learning center and (3) to propose a physical environment model for community learning center under the jurisdiction of the Department of Non- Formal Education. The samples consisted of (1) six distinguished community learning center in six provinces and (2) 22 experts specialized in community learning center. The physical environment included in the study were : location, shape and size, floor plan (tables and chairs), instructional media, and surroundings and garden. The research instruments were a survey form and three questionnaires. The Delphi Technique was used three times. The collected data were analyzed by frequency, percentage, median and interquartile range. The results revealed that :

(1) The community learning centers under the jurisdiction of the Department of Non-Formal Education mostly located near community, with convenient transportation without loud or unpleasant noise. The center were rectangle rooms with various size. The instructional media included in the centers were printed materials, models, audio-visual media and electronic media . Most centers arranged surroundings and outside areas with herb garden , shading trees, climbing plant, greenhouse, flower garden, kitchen garden, lawn and playground.

(2) The 134 items of group final consensus from 207 items were considered as a physical environment model for community learning center. They were (1) location : plain area near main road and near community with in 200-500 metres; (2) shape and size : rectangle in shape with at least 8 x 10 metres ; (3) instructional media : newspapers, journals, general books, educational counseling books, radios, tape recorders, videotapes, satellite receiver set, bulletin board, tape cassettes for various courses, computer set, measuring instrument (weight / height), provincial and village maps, newspapers and journal corners, local culture corner, and local information corner; (4) floor plan (tables and chairs) : in U-shape and in square arrangement ; (5) surroundings and garden : lawn in front of the building, herb garden with title and details for each type, plants as center fence, season vegetable garden, shading trees : fruits and flowers, climbing flower plant, playground at any corner with swings, slides, climbing frame, seesaw and rocking board made from local materials.

ภาควิชา..... ศึกษาศาสตร์
สาขาวิชา..... ศึกษาศาสตร์
ปีการศึกษา..... 2540

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่างๆ ตลอดจนดูแลเอาใจใส่ในการปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สมเชาว์ เนตรประเสริฐ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประศักดิ์ หอมสนิท อาจารย์วิวัฒน์ชัย สุรทัตท์ และ อาจารย์ยິง กิรติบุรณะ หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรรมการศึกษานอกโรงเรียน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ทิพย์เกสร บุญอำไพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ ส่องสว่าง และ ดร.ประมวธ อุ่นใจ ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจากกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกท่าน ที่ให้ข้อมูลอันมีคุณค่าต่อการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลศูนย์การเรียน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์พัชรา พุ่มพราตติ และอาจารย์จินตนา สุรสำราญ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี ขอขอบคุณหมูกักยาณมิตรทั้งหลายที่ห่วงใย และให้กำลังใจตลอดมา ทุนการวิจัยครั้งนี้บางส่วนได้รับมาจากทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายที่สุดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ซึ่งเป็นผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง สำหรับผู้วิจัยจนมิอาจกล่าวไว้ ณ ที่นี้ได้

จินตนา ผลสนอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
	1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	6
	1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
	1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2	วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
	2.1 ศูนย์การเรียนรู้.....	9
	2.2 เกณฑ์กำหนดศูนย์การเรียนรู้.....	17
	2.3 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ.....	28
	2.4 รูปแบบ.....	37
	2.5 เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย.....	46
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	56
	3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	56
	3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	58
	3.3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	59
	3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	67
	3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	112
	5.1 สรุปผลการวิจัย.....	116
	5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	124
	5.3 ข้อเสนอแนะ.....	128
	รายการอ้างอิง.....	129
	ภาคผนวก.....	137
	ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	138
	ภาคผนวก ข. รายชื่อศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นประชากรในการสำรวจ.....	140
	ภาคผนวก ค. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย.....	142
	ภาคผนวก ง. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการรับรองต้นแบบชิ้นงานวิจัย.....	145
	ภาคผนวก จ. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	147
	1) แบบสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน..	148
	2) แบบสอบถาม ในรอบที่ 1.....	152
	3) แบบสอบถาม ในรอบที่ 2.....	162
	4) แบบสอบถาม ในรอบที่ 3.....	175
	5) แบบรับรองต้นแบบชิ้นงานวิจัย.....	187
	ประวัติผู้วิจัย.....	194

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญแยกตามหน่วยงานที่สังกัด.....	57
2	กรอบแนวคิด (หลักการ/ทฤษฎี/งานวิจัย)สำหรับการวิจัย.....	60
3	จำนวนและร้อยละของลักษณะที่ตั้งของศูนย์การเรียนในชุมชน.....	71
4	จำนวนและร้อยละของรูปทรงและขนาดของศูนย์การเรียนในชุมชน..	71
5	จำนวนและร้อยละของการจัดวางสื่อการเรียนการสอนใน ศูนย์การเรียนในชุมชน.....	72
6.	จำนวนและร้อยละของการจัดโต๊ะและเก้าอี้ในศูนย์การเรียนในชุมชน	73
7	จำนวนและร้อยละของการจัดบริเวณและสวนและส่วนประกอบ ของการจัดบริเวณและสวนของศูนย์การเรียนในชุมชน.....	74
8	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษาที่ตั้ง ของศูนย์การเรียนในชุมชน.....	75
9	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา ระยะทางที่เหมาะสมจากชุมชน ไปยังศูนย์การเรียนในชุมชน.....	76
10	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การคมนาคมไปมาจากชุมชน ไปยังศูนย์การเรียนในชุมชน.....	78
11	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา รูปทรงและขนาดของศูนย์การเรียนในชุมชน.....	79
12	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา สื่อการเรียนการสอนชนิดสื่อสิ่งพิมพ์ที่ควรมีในศูนย์การเรียน ในชุมชน.....	81
13	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา สื่อการเรียนการสอนชนิดสื่อโสตทัศนที่ควรมีในศูนย์การเรียนในชุมชน...	83
14	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา สื่อการเรียนการสอนชนิดสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ควรมีในศูนย์การเรียน ในชุมชน.....	85

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่

15	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา สื่อการเรียนการสอนชนิดสื่อของจริงที่ควรมีในศูนย์การเรียนในชุมชน... 86	86
16	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา สื่อการเรียนการสอนชนิดหุ่นจำลองที่ควรมีในศูนย์การเรียนในชุมชน... 87	87
17	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดวางสื่อการเรียนการสอนที่ควรวางที่ชั้นวางใน ศูนย์การเรียนในชุมชน..... 89	89
18	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดเก็บสื่อการเรียนการสอน(สื่อที่เก็บในตู้)..... 90	90
19	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดเก็บสื่อการเรียนการสอนภายในศูนย์การเรียนในชุมชน..... 92	92
20	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดมุมภายในศูนย์การเรียนในชุมชน..... 93	93
21	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ อื่นๆที่ควรมีในศูนย์การเรียนในชุมชน..... 95	95
22	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ภายในศูนย์การเรียนในชุมชน..... 97	97
23	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้..... 100	100
24	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน (สนามหญ้า)ของศูนย์การเรียนในชุมชน..... 102	102
25	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน (สวนสมุนไพร) ของศูนย์การเรียนในชุมชน 103	103
26	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน(สวนไม้ประดับ)ของศูนย์การเรียนในชุมชน 104	104

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่

27	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน (พืชสวนครัว) ของศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน.....	105
28	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน (รวมไม้ยืนต้น) ของศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน.....	106
29	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน (ไม้เลื้อย) ของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน.....	107
30	แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของการศึกษา การจัดบริเวณและสวน (เครื่องสนามเด็กเล่น) ของ ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน.....	109
31	แสดงค่ามัธยฐานเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบ การจัดสภาพแวดล้อม ทางกายภาพ สำหรับศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สังกัดกรมการศึกษา นอกโรงเรียน	110

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย